

crkva u svijetu

godina XXV • broj 2 (106) • 1990

STVARNOSTI I OBVEZE S KOJIMA SE ZAJEDNIČKI SUOČAVAMO

Drago Šimundža

Promjene nameću obveze

Promjene koje su pred nama nisu i ne mogu biti samo izvanjske, društveno-političke. Ni za narod, ni za Crkvu. One su mnogo zahtjevnije. Valja ih cjelovito shvatiti. I prihvatiti. Nipošto rivalski, u smislu okretanja medalje: uobičajene smjene vlasti, sustava, ideologije, zakona... Njihovo je značenje mnogo dublje, pa bi i sadržaji trebali biti cjelovitiji i radikalniji. Nije riječ samo o društvenim, političkim i gospodarskim izmjenama, nego o široj renesansi, koja dubinski ponire u čovjeka i društvo, u duh i kulturu cjelokupnog društvenog i nacionalnog bića.

To, očito, postavlja određene obaveze i pred narod i pred Crkvu, pred naš svakodnevni pastoral i teologiju. Jer, koliko god je teologija kao znanost neovisna o vanjskim kretanjima a Crkva u svom pastoralnom djelovanju autonomna, povijesno su jedna i druga vezane na svoj historijski kontekst, na prostor i vrijeme s kojima se, recipročno, susreću, suočavaju i prožimlju. Društvene i kulturne prilike važna su, ako ne bitna, odrednica naše cjelokupne djelatnosti u cilju uprisutnjenja Kristove poruke u našoj sredini. Stara je odlika i imanentna misija kršćanstva da se u svojoj biti povijesno ostvaruje, da bude »kvasac« u konkretnoj kulturi, razvoju i društvu. S tog gledišta ovo naše vrijeme, točnije, ove promjene postavljaju pred nas sve skupa svoje znakove i svoja određenja, nove dužnosti i obveze.

Riječ je, kako rekosmo, o istinskoj preobrazbi, koja bi nam ne samo omogućila ulazak u Evropu — ta, oduvijek smo mi u Evropi — nego »dolazak« Evrope k nama; želim reći: demokracije i tolerancije, narodne samosvijesti i osobne izgradnje, ljudskih sloboda i nacionalnog identiteta, bogatog društva i duhovnog rasta, sloge, sigurnosti i mira.

Svjesni smo da to ne ide lako; da treba mnogo truda i istinskog htijenja. Mnogo razboritosti i praktičnog smisla, misli i organizacija. Jer, što je stvarnost zahtjevnija, to je naša odgovornost veća. To više što je za prave, duhovne promjene, posebno kad je riječ o čovjeku i društvu, religioznost temeljna podloga. S njom se i na njoj izgrađuje osobnost i osoba, odgoj zajednice i pojedinca, kao što se također — ponovno na njoj — najbolje zasniva i izgrađuje duhovna i kulturna osobnost nacije i naroda, društva i njegovih sustava. Naime, koliko su važne demokratske društveno-pravne norme, kao osnovni okvir cjelokupnog poretka i reda, toliko je važan osobni i zajednički odgoj, duhovni potencijali i moralna svijest. Kad znamo da je upravo ona temeljno žarište humanih perspektiva, onda to treba zajednički prihvatiti, da bismō s boljim vrednovanjem duhovnih i kulturnih vrijednosti, religioznih prije svega, sigurnije gradili opći boljitak i materijalna dobra.

Gdje smo i na čemu smo danas?

Povijesni je ispit položen. Iako, dok ovo pišemo, raspoložemo tek s djelomičnim podacima iz prvog izbornog kruga, narod je, očito, rekao svoje DA demokraciji. I svojoj samosvijesti. Koalicija, kako se pokazalo, nije bila potrebna (iako sam je, bar što se mene tiče, u jednom času smatrao nužnom za cijelu alternativu kao jaku opoziciju vladajućoj partiji), zato što se samo glasačko tijelo, da ne kažem narod, šutke povezo u svoju koaliciju u cijelom poslijeratnom razdoblju, da bi na prvim slobodnim izborima u svojoj samosvijesti i odlučnosti iznenadio i najoptimističnije prognoze. Glasovao je za Hrvatsku demokratsku zajednicu ili, točnije, za se. Držim da je to povijesna lekcija, koju bi svatko trebao, slijeva i zdesna, ne samo demokratski prihvatiti i poštivati kao volju naroda, nego se na njoj još mnogo čemu naučiti! Jer, ako je narod dobio — a jest — nijedna stranka nije izgubila (!).

Kad kažem da je narod »glasovao za se«, ne isključujem ovdje nikoga, najmanje HDZ-a, čiji je program okupio golemu većinu. Želim samo naglasiti, što sam više puta napominjao, da nam svima skupa — bez obzira na stranačku pripadnost — narod mora biti cilj, a ne stranka. Ako se je narod u velikoj većini odlučio za svoju stranku (točnije za Zajednicu), onda je to, očito, poticaj, da ne kažem obveza svih nas i svake stranke, da više vodimo brigu o narodu nego o jednom ili drugom stranačkom interesu. HDZ je u svom programu to i označila, kad je prihvatila i razradila demokratsku ideju jedinstva u raznolikosti. To će se jedinstvo, sigurno praktično pokazati u širokom prihvaćanju zajedničkih ciljeva u Vladi i Saboru. Ne u smislu oktroiranja osobnih sloboda i demokratskih kretanja, nego u cilju zajedničkog uspjeha i rada na korist cijeloga naroda. Posebno ohrabruje ideja da većinska stranka, u cilju demokratske i općenarodne politike, iako joj to ne bude

nužno, prihvati suradnju na širem planu, te zajedno s nekoliko drugih stranaka, bliskih istom programu, osnuje reprezentativnu narodnu vladu i u tom duhu stvara i izgrađuje jedinstvo u demokratskoj raznolikosti.

Putovi demokracije i jedinstva

Povijest nas uči da stvarnost življenja i života nikada nije jednoznačna. Neminovno se subjektivizira u našoj opciji, doživljaju i misli. Cesta su tako različita shvaćanja i vrednovanja istih činjenica. Pluralizam zato ima svoj korijen u samoj naravi stvari, u nužnoj oporbi između dijelova i cjeline, osobe i zajednice, slobode i totalitarnih ideja... No osim tog zakona koji ističe princip osobnosti i raznolikosti postoji i onaj drugi koji nas objedinjuje, socijalizira i povezuje, sve do organskog jedinstva. On je u stvari temeljno odredište smisla i života. Bez njega bi vladao kaos. Temelj je biološkog reda i društvene organizacije. Čovjek ga prihvaća kao princip svoje osobnosti i načelo različitih vrsta objedinjavanja, posebno kad je riječ o prirodnim zajednicama kao što su obitelji, narod i nacija.

To su entiteti koji na svoj način organski djeluju i žive. I makar se činilo da je tu korist u pitanju, sigurno nije najvažnija. Bitnije su prirodne veze i, u slučaju naroda, etničke, kulturološke, historijske danosti, koje su — putem povijesnih dobara i zajedničke sudbine — prešle u nacionalno nasljedstvo. U njima se stječu i u svijesti, općoj i osobnoj, odražavaju transcendentne vrijednosti koje su temelj narodnog identiteta i integriteta, tako da ih svaki pojedinac istodobno osjeća zajedničkim i svojim, ne gubeći zbog toga svoju osobnost. Naprotiv, respektirajući nacionalnu povijest i kulturu, još snažnije se u svojoj osobnosti potvrđuje. Stoga su ljudi bez domovine, apatridi, duboko potišteni, a renegati, oni koji se odriču narodne pripadnosti i nacionalne svijesti praktično otuđeni; nemaju svoje povijesne ukorijenjenosti; bez prošlosti su i prave domovine.

Demokracija nikome ne ometa pravo na njegovo slobodno određenje. Ali nije ona zato prostor za individualno razilaženje. Ona je otvorena konkurenciji i drugačijem mišljenju, u slobodi i ravnopravnosti. No ona je u svojoj biti društveni sustav demokratskog odlučivanja, koje potvrđuje jedinstvo u raznolikosti. U tom smislu je za red, sigurnost i suradnju, za čovjeka i narod: za poštivanje svakoga uz obvezu da se poštuju i prihvaćaju njezine zajedničke odluke i većinska društvena opredjeljenja. Razumne težnje za osobnim i svojim, za individualizacijom i personalizacijom, sasvim su joj prirodne, ali joj je isto tako, s više gledišta, naravna i prirodna i težnja za plodnim zajedništvom i skladnim jedinstvom, u cilju općeg napretka i nacionalne koherentnosti, domovinskog ponosa i povijesnih interesa.

Komplementarnost osobnih i zajedničkih prava i sloboda

Osnovni je smisao demokracije parlamentarni pluralizam i pravna država, u kojoj svaki građanin i svaka zajednica imaju iste šanse i iste

mogućnosti, u ravnopravnosti i slobodi, bez ikakvih prednosti i privilegija, praktičkih povlastica ili diskriminacije. U tom cilju nužno je sačuvati potrebno zajedništvo i jasna ustavna i zakonska određenja.

Cilj, naravno, ne može opravdati sredstva, ako ona ne bi bila u sebi etična. Ali se sredstva, kad je cilj demokratsko određenje naroda, trebaju podrediti tom cilju. Stoga stranačka razilaženja nužno imaju svoje granice. Tamo gdje među strankama nema zajedničkih ciljeva i interesa — gdje je glavna vrijednost osobno, stranačko, parcijalno, a ne zajedničko, općenarodno i nacionalno dobro — tu nema potrebne snosljivosti i istinskog napretka. Nema razumne demokracije. Svaka zajednica i narod, toga moramo biti svjesni, imaju svoje duhovne, povijesne, nacionalne, društvene i političke vrijednosti oko kojih se nitko ne može politikantski cjenkati, omalovažavati ih ili, po potrebi, s njima trgovati.

U ovoj našoj početnoj demokraciji ističu se posebno osobne i obiteljske vrijednosti, građanska prava i slobode, te zajedničke nacionalne, političke, gospodarske i socijalne obveze, u prvom redu narodna samosvojnost i suverenost. Ne ulazeći u to kako ih tko vrednuje, odnosno kako ih, na koji način, želi ostvarivati i ostvariti, one bi nas sigurno, gledano u cjelini, trebale ne samo zajednički interesirati nego također društveno i nacionalno objedinjavati. Čudno je stoga kad se čuju nesuglasja i oporbe u tako važnim stvarima kao što su individualna i narodna, ljudska i nacionalna određenja i prava. Kao da se ta prava međusobno isključuju, a ne uključuju. Demokracija nužno računa s jednim i s drugim. Ako smo se, dakle, opredijelili za demokraciju — a moramo se opredijeliti, ako još nismo — onda ćemo se lako sporazumjeti: pravo naroda da sam odlučuje o sebi i svojoj budućnosti, o svojim duhovnim, materijalnim i drugim dobrima — da bude društveno-politički i gospodarski autonoman — najbolja je i zapravo jedina demokratska pretpostavka da se u tom narodu i društvu ostvaruju cjelokupna prava i slobode svakog društvenog subjekta: bilo pojedinca, bilo zasebnih etničkih, klasnih, vjerskih i drugih povijesnih i konkretnih zajednica i skupina, kao i naroda u cjelini, u nacionalnom i društvenom, građanskom smislu, u smislu etnosa i demosa.

Nema demokracije bez osobnih i zajedničkih sloboda, ali isto tako, što ne smijemo previdjeti, nema osobnih i zajedničkih sloboda bez slobodnog demokratskog opredjeljenja naroda, bez nacionalne slobode i izvorne narodne vlasti. Jedno se s drugim postiže i ostvaruje. I Evropa s time računa. U nju ne ulaze pojedinci, nego narodi, koji u svom demokratskom opredjeljenju, kao i Zajednica u cjelini, poštuju cjelokupna prava i slobode. Neće Evropa biti topionica svijesti, kulturā i narodā, nego demokratski dom slobodnih nacija i domovina. No da bi to netko stvarno imao u Evropi, da bi bio prisutan u Vijeću i Domovima, mora to najprije urediti u svojoj kući. Naravno, u demokratskom poretku.

Pomirenje i zajednička sigurnost

Uz brojna pitanja koja u ovim demokratskim htijenjima i stvarnim promjenama stoje pred našom javnošću vrlo važno je, sigurno, načelno

stanovište ravnopravnosti i slobode. U tom svjetlu moramo se zajednički osloboditi društvene nesigurnosti, mržnje i straha, tobožnje ugroženosti i revanšizmu. Ne znam zašto se to spominje. Nitko u demokraciji ne smije biti društveno ugrožen. Da bismo to potvrdili, trebamo se dostojanstveno i mirno zajednički prihvatiti. Građansko i nacionalno pomirenje i demokratski suživot bitna su odrednica budućnosti. Imamo u tome uzore širom svijeta. Zajednička i osobna sigurnost, život bez straha i poniženja, plod je narodne i društvene zrelosti, odraz kulture duha — temeljna demokratska pretpostavka.

S tim u vezi podsjetio bih na fair play u društvenom i političkom natjecanju, kulturnoj borbi i stranačkim nadmetanjima. Razumljivo je da imamo pravo na razliku, ali treba se uzdići nad mala sebična shvaćanja. Međusobne svađe i samoubilačka podmetanja, posebno klevetanja svoje domovine i naroda, kojekakva etiketiranja, više govore o onome tko se time služi nego o onome kome se želi napakostiti. To nije put u Evropu ni u demokratski suživot. Imali smo svega toga, posebno u ovom poslijeratnom razdoblju. I previše. Moramo krenuti drugim putem. Jer, šteta je to za sve nas, za narod i buduće generacije. To su agensi mržnje i nasilja. Nama, naprotiv, treba zajedničkog napretka, nacionalne sigurnosti i mira.

Duhovnom osvješćenju i narodnoj renesansi nije svojstveno stvaranje sukoba, osvete, revanšizma i suprotnosti. Pred nama je zajednički objektiv: obnova i razvoj u slozi i zajedništvu. U tom znaku trebamo prihvatiti i ostvariti ne samo one vanjske, ustavno-pravne, neophodne društvene demokratske promjene, nego i one dublje, korjenitije, koje dopiru do srca i duše te prođuhovljuju odgoj i rad, mentalitet i kulturu. Jer, kako reče sv. Pavao: »plod su Duha: ljubav, radost i mir...« (Gal 5, 22). To su, u stvari, naše perspektive.

Poziv i uloga Crkve

Stvari o kojima govorimo imaju svoju povijesnu dimenziju, iako su tek započeta zbilja. Valja ih prihvatiti i zajednički podupirati. I mi u Crkvi, u teologiji, pastoralu i tisku imamo pri tome važnu ulogu. Poglavitito kad je riječ o građanskom i nacionalnom pomirenju, o formiranju javnog mišljenja i o odgoju etičke svijesti, koja u svom pravu i slobodi vidi i poštuje istodobno i prava i slobode drugoga.

Kršćanska poruka i povijesna prisutnost Crkve u našem narodu posebno obvezuju. I u ovim demokratskim procesima. U prvom redu na našem religioznom, duhovnom, odgojnom i, naravno, užem i širem, privatnom i javnom kulturnom području. Proces o kojemu govorimo izraz je dubinskih potreba ljudskoga bića i cijeloga naroda. U njemu je religiozna stvarnost i te kako prisutna. Kao bitna odrednica univerzalnih vrednota i transcendentnog određenja čovjeka sigurno je mnogo pridonijela demokratskoj alternativi i pluralističkoj svijesti. Sada se pred nju postavljaju, rekao bih, delikatnije obveze: odgajanje čovjeka u demokraciji za istinsko prihvaćanje i etičko življenje vlastite slobode u pravu i slobodi svakog čovjeka.

*Crkva tu ima važnu misiju. Do jučer šutljiva, ne treba ni danas da pre-
više govori; ali, bit će potrebno da još sustavnije i organiziranije radi.
Ne samo zato što joj nove prilike nameću nove metode i odnose — s
jedne strane više slobode, s druge manje obraćanja i okretanja prema
njoj, jer će se javiti nove strukture i faktori u društvu — nego primar-
no zbog svoje dužnosti i poziva, radi oduhovljenja i produhovljenja
čovjeka, društva i kulture. Javnost će unaprijed ne samo od nje mnogo
očekivati nego će je istodobno, što je razumljivo, i kritički promatrati.*

*Pred njom je ponovno vrijeme afirmacije i kušnje. Ispit zrelosti. Na nje-
zinu unutrašnjem kao i na zajedničkom, društvenom i nacionalnom
te u tom smislu i univerzalnom području. U religioznom, odgojnom i
kulturnom služenju. U svijesti i poruci da je čovjek etičko biće. Obitelj,
društvo i narod također! U svjedočenju i pouci da se kroz tu temeljnu
dimenziju moraju promatrati: život i razvoj, znanost i politika, gospo-
darstvo i kultura. Cjelokupna narodna i društvena stvarnost!*

DEMOCRACY IN CROATIA AND COMMON OBLIGATIONS

Summary

The author refers to democratic elections and victory of democracy in Croatia. He says that it is christian orientation and he considers that the Church has new obligations in new circumstances. In connection with it he explains the basic democratic principles for the society and for the Church.